КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА
ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

10 клас
Варыянт 1

Заданне 1. Пазнайце слова па яго лексічным значэнні і вызначце яго родавую прыналежнасць. Адказы запішыце ў адпаведных слупках табліцы.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Узор:

Слова	Лексічнае значэнне	м. р. / ж. р.
запіс	*Пісьмовая перадача, змест чаго-н.; запісаныя на паперы думкі, заўвагі і пад.*	*м. р.*

Словы для даведкі: бездараж, брыль, гаць, рукапіс, цемрадзь, шынель.

Слова	Лексічнае значэнне	м. р. / ж. р.
	Форменнае паліто спецыяльнага пакрою, са складкай на спіне і хлясцікам	
	Галаўны ўбор; казырок шапкі	
	Непраходнасць дарог; адсутнасць або недахоп добраўпарадкаваных дарог	
	Насціл з бярвення, галля, ламачча для праезду цераз балота ці гразкае месца	
	Помнік старажытнага пісьменства; тэкст, напісаны ад рукі	
	Адсутнасць святла, густы змрок; цемната	

Заданне 2. Слова можа мець адну, дзве, тры прыстаўкі. А можа не мець іх зусім. Размяркуйце наступныя словы па асобных слупках табліцы. У кожным з прапанаваных слоў вызначце прыстаўку (прыстаўкі).

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Скрутак, абясшкодзіць, беззаганны, абуць, непахісны, абавязак, абаронца, абняць, выбары, высакамерны, выкладчыца (фізікі), пераапрануцца.

Словы без прыстаўкі	Словы з адной прыстаўкай	Словы з дзвюма прыстаўкамі

Заданне 3. Падбярыце да шасці з сямі слоў, пададзеных у табліцы, такія словы з наступнага абзаца, каб ад асноў кожнай пары можна было ўтварыць неказіянальныя складаныя назоўнікі або прыметнікі (г. зн. яны павінны змяшчацца ў нарматыўных слоўніках літаратурнай мовы). Упішыце па шэсць падабраных і ўтвораных слоў у адпаведныя ячэйкі табліцы. Насупраць незапатрабаванага слова пастаўце ў другім і трэцім слупках прочырк.

Ахаваць, воля, вызначаць, значыць, ствараць, улада.

Заўвага: аснова слова з першага слупка павінна ў складаным слове ісці першай, а ў другім слупку ніводнае слова не павінна паўтарацца.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Узор:

кніга	*друкаваць*	*кнігадрукаванне*

лес		
лёс		
народ		
першы		
роўны		
свой		
слова		

Заданне 4. Вывучэнне геаграфіі Беларусі ўключае ў сябе апісанне разнастайных прыродных кампанентаў і рэсурсаў. Раскрыйце дужкі і размясціце назвы геаграфічных паняццяў у адпаведных слупках табліцы.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

(Балтыйска)Чарнаморскі водападзел
(Верхня)нёманская нізіна
(водна)ледавіковыя раўніны
(палітыка)геаграфічнае становішча
(фізіка)геаграфічнае раянiраванне
(цяжка)даступныя прыродныя рубяжы

Злітнае напісанне	**Напісанне праз дэфіс**

Заданне 5. У заданні ўсе прыклады згрупаваны па пэўнай граматычнай прымеце. Але ў кожнай групе ёсць лішні прыклад. Знайдзіце і запішыце яго нумар у адпаведным слупку. Патлумачце свой выбар.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Узор:

Прыклады	**Трэцяе лішняе (нумар)**	**Тлумачэнне**
I. Від сувязі паміж словамі ў словазлучэнні: 1) вясёлыя канікулы; 2) вывучыць верш; 3) мая кніга.	2	1 і 3 – дапасаванне; 2 – кіраванне.

Ілюстрацыйны матэрыял	**Трэцяе лішняе (нумар)**	**Тлумачэнне**
I. Простыя і складаныя сказы: 1) Мне страшна, але іду (Я. Колас). 2) Чалавек, скажу вам, ніколі не павінен траціць веры ў жыццё (А. Пальчэўскі). 3) Паводле існуючай легенды, Магілёў быў закладзены ля магілы бясстрашнага змагара з сацыяльнай несправядлівасцю Машэкі (Л. Лыч).		
II. Від складанага сказа: 1) Мінула шмат часу, пясчаныя кручы параслі травою і лесам, а яшчэ праз гады зацішныя мясціны на беразе ракі аблюбавалі пад жытло людзі… (М. Гіль). 2) Я выходжу на зялёны адхон і гляджу туды, дзе зусім яшчэ нядаўна было так многа вёсак, а цяпер бялеюць адны бярозы (В. Бялоў). 3) Вясною, калі пачыналі сеяць авёс, жураўы вярталіся з выраю, і іх песня ўжо не была такой журботнай, як увосень (А. Бялевіч).		
III. Від дададзенай часткі: 1) Мартын імкнуўся выконваць даручэнне так, як рабіў бы сапраўдны партызан (Я. Колас). 2) Чуваць здалёку, як касцы мянташаць звонка косы (М. Калачынскі). 3) Яна [Яноўская] размаўляла пра каханне так, як іншыя жанчыны пра надвор’е (У. Караткевіч).		
IV. Сінтаксічная функцыя злучальнага слова: 1) У тоне Славікавага адказу была пашана да Машы, што той вельмі падабалася (І. Шамякін). 2) Пум стаяў побач з зубранём, трос кудластай галавой, адганяў тых, хто хацеў дакрануцца да малога (Я. Зазека). 3) Што вінен, аддаць павінен (прыказка).		

Заданне 6. Абапіраючыся на прыведзеныя ў левым слупку табліцы дзеясловы, складзіце шэсць фразеалагізмаў. Для гэтага выкарыстайце прапанаваныя ў наступным абзацы словы, ужываючы іх у форме патрэбнага склону і ліку. Запішыце складзеныя фразеалагізмы ў правым слупку насупраць адпаведных ім значэнняў.

Словы-кампаненты для складання фразеалагізмаў: *вуха, грудзі, да, з, змяя, камізэлька, лоб, на, паўабарот, рана, свой, сцяна, у, увесь, хоць*.

Заўвага: адзін з дзеясловаў павінен быць ужыты не ў форме інфінітыва.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

заводзіцца	‘вельмі хутка даходзіць да ўзбуджанасці, узрушанасці, хвалявання’	
паплакаць	‘паскардзіцца некаторы час на свой лёс, каб расчуліць каго-н., выклікаць спагаду да сябе’	
прабіваць	‘рабіць гранічныя намаганні для дасягнення чаго-н.’	
пратрубіць	‘надакучыць пастаяннымі размовамі пра што-н.’	
прыгрэць	‘зрабіць дабро чалавеку, які пасля адплаціў няўдзячнасцю’	
прыкладаць	‘хто-н. вельмі пакорлівы, памяркоўны, згаворлівы’	

Заданне 7. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – ***6*.**

Фигурка изображала двух человечков, нищих музыкантов, со скуластыми монгольскими лицами, узкими щелочками глаз и приплюснутыми носами. Крохотная деревянная скульптура, размером со спичечную коробку, не больше. Музыканты шли сквозь дождь и ветер, их лохмотья развевались, желтые лица были опалены солнцем. По выражению их лиц, по растянутым ртам было видно, что они поют нечто жалобное, однообразное, привычное. *(По А. Рыбакову.)*

Заданне 8. Суаднясіце назвы родаў (міжродавага ўтварэння), прыклады жанраў (цвёрдых форм вершаў) і ўзоры мастацкіх твораў. Адказ запішыце ў наступным спалучэнні: літара – рымская лічба – арабская лічба (напрыклад: А-IV-2).

Максімальная колькасць балаў – ***6*.**

А Эпас	I Апавяданне, аповесць	1 “Новая зямля” Якуба Коласа, “Маці” А. Куляшова
Б Лірыка	II Камедыя, драма	2 “Роднае карэнне” М. Гарэцкага, “Непаўторная вясна” І. Шамякіна
В Драма	III Трыялет, санет	3 “Калісь глядзеў на сонца я…” і “Замёрзла ноччу шпаркая крыніца” М. Багдановіча
Г Ліра-эпас	IV Байка, апавяданне	4 “Паўлінка” Янкі Купалы, “Вечар” А. Дударава
	V Паэма, балада	5 “Дыпламаваны баран” Кандрата Крапівы, “На каляды к сыну” Змітрака Бядулі
	VI Санет, паэма	6 “Паміж пяскоў Егіпецкай зямлі…” М. Багдановіча, “Курган” Янкі Купалы

А	–		–	

Б	–		–	

В	–		–	

Г	–		–	

Заданне 9. Пазнайце пісьменнікаў на партрэтах і падпішыце іх, выбраўшы з пераліку адпаведнае імя. Вызначце, гэта псеўданім ці сапраўднае імя (закрэсліце непатрэбнае). Калі псеўданім, то напішыце сапраўднае імя.

Пералік імёнаў: Максім Багдановіч, Змітрок Бядуля, Уладзімір Караткевіч, Іван Мележ, Максім Танк.

Максімальная колькасць балаў – ***6*.**

Узор:

Гэта ***Яўгенія Янішчыц***		Гэта ***Цётка***
Імя сапраўднае / ~~псеўданім~~		Імя ~~сапраўднае~~ / псеўданім
Сапраўднае імя ____________________		Сапраўднае імя ***Алаіза Пашкевіч***

Гэта ______________________________

Імя сапраўднае / псеўданім
Сапраўднае імя _____________________

Гэта ______________________________

Імя сапраўднае / псеўданім
Сапраўднае імя _____________________

Гэта ______________________________

Імя сапраўднае / псеўданім
Сапраўднае імя _____________________

Гэта ______________________________

Імя сапраўднае / псеўданім
Сапраўднае імя _____________________

Гэта ______________________________

Імя сапраўднае / псеўданім
Сапраўднае імя _____________________

Заданне 10. У 2024 годзе мінула 105 гадоў з таго дня, як была надрукавана адна з найлепшых п’ес Янкі Купалы, у якой і назва, і кожная дзейная асоба нясуць сімвалічную нагрузку. Найбольш верагодна, што ў аснове сюжэту гэтага твора ляжыць сямейная трагедыя роду Луцэвічаў, звязаная са стратай зямлі. Здагадайцеся, пра які твор ідзе размова.

Уявіце сабе, што вы прымаеце ўдзел у стварэнні трэйлера да фільма па гэтай п’есе. Ваша задача – адабраць тры найбольш яркія эпізоды (павінны быць у тэксце твора), якія будуць уключаны ў трэйлер, патлумачыць свой выбар і напісаць закадравы тэкст (да 200 слоў). У тэксце неабходна прадставіць асноўных герояў, расказаць, пра што фільм, але пры гэтым захаваць інтрыгу. Памятайце, што тэкст пажадана звязаць з выбранымі эпізодамі.

Для даведкі: *трэйлер – кароткі відэаролік, які складаецца з найбольш відовішчных фрагментаў фільма і выкарыстоўваецца для анонсу або рэкламы.*

Максімальная колькасць балаў – ***6****.*

Фільм будзе здымацца па п’есе “________________________________” Янкі Купалы

Апісанне эпізоду	**Тлумачэнне выбару**

Закадравы тэкст

____

____